

הושענא רבא

אמירת ההושענות בחג הסוכות היא שחזור של הטקס שהתקיים בבית המקדש, כמתואר במשנה במסכת סוכה: "בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת, ואומרים: 'אנא ה' הושיעה נא', 'אנא ה' הצליחה נא'. רבי יהודה אומר: 'אני והו הושיעה נא'. ואותו היום מקיפין את המזבח שבעה פעמים". (סוכה ד ה). זהו מעמד תפילה יוצא דופן מכמה וכמה היבטים. ראשית, יש לתמוה על עצם העובדה שעוסקים בעיצומו של חג, מייד אחרי אמירת ההלל (ויש הנוהגים אחרי מוסף) לבקש ישועות. יתר על כן, יש נוהגים לומר הושענות אפילו בשבת, וקיימים פיוטי הושענא מיוחדים לשבת, אף על פי שבשבת בדרך כלל אין מתפללים תפילות של בקשה לישועה, שהרי 'שבת היא מלזעוק'. תמיהה שנית היא על אופיו החריג והמוזר של הטקס: בדרך כלל תפילות נאמרות בישיבה או בעמידה במקום אחד, אין להחזיק בעת התפילה דבר, מלבד הסידור. ההילוך מסביב למזבח או לבימה בבית הכנסת, איש ולולבו בידו, הוא מעשה יוצא דופן ואין דומה לו בכל הנעשה בבית הכנסת במשך כל השנה. היבט מיוחד נוסף של ההושענות מצוי בנוסח התפילה: ההושענות מכילות מעט מאד נוסח קבוע, ליתר דיוק, רק שתי מלים: 'הושע נא', כל השאר הם פיוטים מתחלפים, בין המנהגים השונים ובין הימים השונים. התבוננות בתופעות הייחודיות של ההושענות תבהיר את משמעותו של הטקס ותכניו.

חוקרי התפילה מסבירים שתפילות שבהן יש חזרה קבועה על ביטוי קצר, כדוגמת: 'כי לעולם חסדו', 'לחי העולמים', 'עננו' הן תפילות קדומות, שנועדו למעמדים ציבוריים כדוגמת תענית ציבור. במעמדים אלו, שליח הציבור, החזן, מפעיל את הקהל באופן שגורם להתרגשות והתפעמות. המבנה של קריאה ומענה חוזר ונשנה, מעצים את ההתלהבות ככל שהוא מתמשך ונשנה. זאת, בשונה מתפילות המנוסחות בתוכן מילולי מפורט, המתאימות יותר להתבוננות מעמיקה של כל יחיד ויחיד. הצירוף של התנועה הסיבובית המקיפה את הבימה, כעין מחול איטי, נשיאת הלולבים בידי המקיפים, והקריאה החוזרת ונשנית 'הושע נא', מוסיפים לעורר את הציבור בבית הכנסת באופן נמרץ ונלהב, לזעקת הישועה הפשוטה, שאין בה מן התחכום והעומק של 'עיון תפילה'.

הנוסח המאד פשוט – 'הושע נא', מזכיר את אחד הטעמים היסודיים של תקיעת שופר. השופר הוא קול פשוט, קול יבבה וקול תרועה. אלו הם צלילים הקודמים למנגינה, למלודיה. קול הקודם למלים ונמצא מעבר להן. קול הדומה לקולות שגם בעלי החיים מסוגלים להשמיע ולהביע באמצעותם את הנפש הבהמית שלהם: געיית הפרה, שאגת ארי, יללת החתול, נביחת הכלב וציוץ הצפרים. ובמקביל אצל האדם: קול בכיו של ילד, זעקת השבר של מי שקרהו אסון, קריאות וצהלות שמחה של חוגגי ישועה והצלה: כל אלו קולות שיש בהם עצמת הבעה מרוכזת, עזה וברורה בפשטותה. אכן, מעלת האדם על הבהמה היא שהוא מסוגל להוסיף גם ביאור מושכל לקולות הללו. להסביר את מצוקתו וכאבו, להתלונן, או לבטא את שמחתו והודאתו על רוב הטובה בפירוט ובאופן מנומק. אולם הפירוט וריבוי המלל עלולים לדלל את העוצמה הנפשית והרגשית המובעת בקול הראשוני, הפשוט, ולכן הם זקוקים זה לזה כדי להשלים יחד את המחווה האנושית השלמה. לפיכך, צרפו חכמים לקול השופר גם את שלש הברכות: מלכויות זכרונות ושופרות, ועשרת הפסוקים שבכל אחת מהן, כדי להעמיק באמצעות ביטוי מילולי את מגוון המשמעויות של קול השופר הפשוט.

הקריאה 'הושענא' דומה לקול השופר הפשוט. אמנם, היא נמצאת דרגה אחת מעליו, כאשר היא מכילה גם דיבור. אולם גם היא מהווה ביטוי ראשוני ביותר, לא מפורט. כקריאת 'אמא' של ילד מבוהל או זעקת 'הצילו' של מבוגר בעת סכנה. בשונה מתפילות בקשה מפורטות, כדוגמת תפילת העמידה של חול, ה'הושענא' הבסיסית והקודמת לכל פירוט, אינה מכילה צרכים מיוחדים: רפואה, פרנסה, או גאולת ישראל. אין בה דבר מכל אלה, ולכן הכל כלול בה.

הטקס והקריאה החוזרת ונשנית לישועה מבטאים ומבססים את תודעת התלות הגמורה בקב"ה. תודעת התלות הזאת נדרשת במיוחד בחג הסוכות, ימי השמחה וההודיה של האסיף. כשם שהציאה מן הבית אל הסוכה מבטאת את העובדה שכל שזכינו לו, אינו 'כוחי ועוצם ידי' אלא מתוך החסיה בצל ה', כך מעצים מעמד ההושענות את תחושת התלות הגמורה בקדוש-ברוך-הוא, כחלק מן ההודיה על שעבר והתפילה על שעתיד לבוא. משום שמחת החג וקדושת השבת אין זו תפילת בקשה מפורטת המאפשרת לאדם להתעמק בצרותיו וצרכיו, אלא רק הקריאה הפשוטה של הציפיה לישועה וההכרה בתלות בה' יתברך.

השנה, כאשר לילו החפשי הראשון של גלעד שליט משביו חל בליל הושענא רבא, קל יותר להבין את עצמתה וחשיבותה של אמירת הושענות. המפעל של משפחת שליט, החברים והארגונים שפעלו לשחרורו ובעקבותיהם

כל עם ישראל, היה מבוסס על הקריאה החוזרת ונשנית לישועה. כל עם ישראל התרגל לחזור ולשנן, לזכור ולהזכיר בכל עת, בחול ובשבת, בימי שמחה כבימי צער, את הצורך והחובה לפעול להצלת גלעד. אין משל נאה מזה ל'הושענות' וערכן. גם מי שאינו מסכים עם תנאי השחרור ועם המחיר, יודה שמנקודת המבט האישית של גלעד, חלק משמעותי ביותר בהצלחתו היה לקריאה הפשוטה, העממית, הטקסית והבלתי-מתוחכמת להצלתו. קריאה, שדווקא עקב פשטותה וסמליה המובנים לכל, איפשרה לכל עם ישראל למגדולם ועד קטנם, להיות שותף בה. גם מי שאין לו שום הבנה בטחונית ופוליטית, גם מי שלא עקב אחרי המשא ומתן, הדרישות והדרישות שכנגד, גם מי שאינו בקי בסוגית פדיון שבויים, זכר והזכיר כל העת את החובה להציל את גלעד. עיקר כוחה של קריאה זו היה בכך שלא הניחה לשקוע בשגרה ולא אפשרה שכחה והתעלמות מן הצורך בישועה. מה שנקרא 'המאבק לשחרורו של גלעד שליט' היה סוג של הושענות. פרשנים יכבירו מלים כיצד השפיעו הדברים בעולם הזה: על פוליטיקאים, מדינאים, אנשי מודיעין וכוחות הבטחון. יודעי ח"ן יסבירו כיצד התפילה והתחנונים המתמידים של כל עם ישראל משפיעים בעולמות העליונים. בסופו של דבר מתברר תמיד שישועת ה' כהרף עין, אולם כדי לזכות ולהגיע להרף העין הזה יש צורך בתודעה ועשייה מתמדת של ציפיה לישועה. אם מתמידים בכך, זוכים לשמוע את הקול שמסיים את מעגלי ההושענות של חג הסוכות עם חביטת הערבה של הושענא רבא: 'קול מבשר מבשר ואומר'.